

Katsauksia

* 27. 3. 1890 — † 2. 3. 1959

Julius Mark †

Viime maaliskuun alussa saapui maahamme tieto, että tunnettu suomalais-ugrilaisten kielten tutkija, entinen Tarton yliopiston uralilaisen kielitieteen professori Julius Mark oli saman kuun toisena päivänä kuollut Yhdysvalloissa sydänhalvauksen kohtautamana.

Julius Mark oli syntynyt maaliskuun 27. päivänä 1890 Virumaan Haljalassa maanviljelijän poikana. Koulunsa hän kävi Tallinnassa ja suoritti keväällä 1911 kymnaasin päästötutkinnon. Tuleva elämänura näyttää lahjakkaalle nuorukaiselle jo varhain selvinneen. Jo seuraavana kesänä Mark teki ensimmäisen matkansa lahden yli oppiakseen suomen

kieltä. Seuraavan lukuvuoden hän opiskeli Tarton yliopistossa vertailevaa indoeurooppalaista kielentutkimusta ja klassillisia kieliä. Kesällä hän teki taas uuden kielenoppimismatkan, tällä kertaa Unkariin. Syyslukukaudella 1912 Mark siirtyi Helsingin yliopistoon. Ahkerana ja huolellisena opiskelijana hän menestyi opinnoissaan erinomaisesti. Kevätlukukaudella 1915 hän mm. sai konsistorin myöntämän palkinnon laatimastaan käsikirjoituksesta »Tutkimuskoe mordvan johtoverbeistä». Tätä tutkimusta varten, joka ei ollut tarkoitettu korkeinta arvosanaa varten vaadittavaksi opinnäytteeksi, Mark oli käynyt läpi paljon ennen

käyttämätöntä kirjallisuutta ja käsi-kirjoituslähteitä, jopa osittain itsekin kerännyt aineksia Helsingissä tapaa-maltaan mordvalaiselta. Käsi-kirjoituksesta antamassaan kirjallisessa lau-sunnossa Heikki Paasonen mm. sanoi, että tutkimus oli huolellisesti ja tun-nollisesti tehty ja osoitti kykyä itse-näiseen tutkimustyöhön, sekä totesi, että tekijä muutamissa kohdin oli saavuttanut »tieteelle uusia huomatta-via tuloksia».

Vuonna 1915 Mark kesken opinto-jaan kutsuttiin sotapalvelukseen Venäjän armeijaan, ja lyhyen koulutus-ajan jälkeen hän joutui rintamalle. Joulukuussa 1917 hän kuitenkin saati suorittaa pro gradu -kokeen, josta sai harvinaisen laudatur-arvosanan. Filosofian kandidaatin tutkinto oli valmis seuraavan vuoden toukokuus-sa. Siinä Markilla oli korkein arvo-sana kolmessa aineessa, nimittäin suomen kielessä ja kirjallisuudessa, suomalaisessa ja vertailevassa kansan-runoudentutkimuksessa sekä suoma-lais-ugrilaisessa kielentutkimuksessa, ynnä tämän lisäksi approbatur slaavilaisessa filologiassa sekä venäjän kielessä ja kirjallisuudessa.

Harvinaisen vankan tieteellisen pohjan hankkinut maisteri määrättiin syksyllä 1919 hoitamaan Tarton yli-opiston uralilaisen kielitieteen oppi-tuolia. Hän sai kuitenkin aluksi virka-vapautta kevääseen 1921 asti. Osan tästä ajasta hän joutui olemaan sota-palveluksessa, osa taas kului väitös-kirjan valmistamiseen. Pohjana oli pro gradu -kokeessa suom enkielen laudatur-kirjoituksena tarkastettu itä-merensuomalaisten kielten possessiivi-suffikseja käsittelevä tutkimus. Käsi-kirjoitus oli valmiina keväällä 1920, ja painatus alkoi seuraavana kesänä. Työ joutui kuitenkin pariin otteeseen keskeytymään, osittain kirjallisuudessa sillä välin esitettyjen uusien

mielipiteiden, osittain sairauden ja muiden töiden takia. Syyskuussa 1923 oli väitöskirjan julkinen tarkastus Helsingin yliopistossa. Seuraavassa marraskuussa Mark sai nimityksen uralilaisen kielitieteen varsinaisen pro-fessorin virkaan.

Tieteellisten ainesten keruuta Mark on suorittanut monilla aloilla. Jo yli-oppilaana hän 1912 keräsi kansanru-noutta ja murre-tietoja syntymäpitä-jästään Haljalasta. V. 1915 hän teki muistiinpanoja Helsingissä tapaamil-taan haavoittuneilta mordvalaissoti-lailta. Syrjäänin kieltä hän merkitsi talteen joululomalla 1923—24 Suo-messa. Lappalaisten keskuuteen hän teki tutkimusmatkan 1925, jolloin hän kahdeksan kuukauden ajan teki muis-tiinpanoja Utsjoen murteesta. Tätä työtä hän jatkoi seuraavana vuonna neljän kuukauden aikana. V. 1928—29 oli ohjelmassa kolme kuukautta kestänyt tutkimusmatka Neuvostoliit-toon, jossa hän työskenteli Leningra-din ja Moskovan arkistoissa sekä teki Moskovassa muistiinpanoja mordva-laisilta kielennoppailta. Lopuksi on mainittava, että Mark v. 1927 ryhtyi aluksi oppilaittensa avustuksella, myö-hemmin myös Eesti Rahva Muuseu-min välityksellä keräämään Virossa mahdollisimman täydellistä viljan korjuuta ja puintia koskevaa kieli- ja kansatieteellistä aineskokoelmaa.

Markin tieteellisistä julkaisuista on väitöskirja jo tullut mainituksi. Tämä teos »Die Possessivsuffixe in den uralischen Sprachen. I. Hälfte» (myös SUST 54; XVI, 279 s.) sisältääylei-sen johdannon ja laajan katsauksen aiheen käsittelyyn aikaisemmassa kirjallisuudessa sekä pääosana yksi-tyiskohtaisen deskriptiivisen ja histo-riallisen selvityksen itämerensuoma-laisten kielten possessiivisuffikseista. Esitys on erinomaisen huolellinen, perinpohjainen ja syvällistä aineen

hallintaa osoittava. Teoksen suurten ansioiden perusteella Mark sai lisen-siaattitutkinnossa laudatur-arvosanan sekä suomen kielessä ja kirjallisuudessa että suomalais-ugrilaisessa kielentutkimuksessa. Jälkimmäinen osa, joka käsitteli muiden suomalais-ugri-laisten kielten ja samojedikielten possessiivisuffikseja, on valitettavasti jäänyt ilmestymättä. Syynä oli se, että Mark ei katsonut silloin käytettävissä olleiden ainesten vielä antavan mahdollisuutta kaikkien erikoiskysymysten luotettavaan ratkaisuun. Erään-laisen selkeän tiivistelmän hänen käsityksistään ja tuloksistaan tarjoaa kuitenkin tutkielma »Das System der Possessivsuffixe in den uralischen Sprachen» (SbGEG [= Sitzungsberichte der Gelehrten Estnischen Gesellschaft] 1929 s. 50—62).

Muista puhtaasti lingvistisistä julkaisuista mainittakoon tässä vielä laajat tutkielmat »Zum längeren I. infinitiv im finnischen» (Yrjö Wichmannin juhlakirjassa, SUST 58 s. 154—194) ja »Zum Verbum substantivum im Ostseefinnischen» (SbGEG 1932 s. 1—41). Edellisessä esitetään uusi hyvin perusteltu selitys aikaisemmin translatiivina pidetystä ns. pitemmän I infinitiivin muodosta. Jälkimmäisessä taas osoitetaan, että nykyisin *olla* verbin paradigmaan kuuluvat kolmannen persoonan muodot (suom. *on, ovat, vatj. on, omad, veps. om, oma* jne.) kuuluvat alunperin yhteen suomen *oma* sanan kanssa.

Jo puheena olleen viljan korjuuta ja puintia koskevan ainesten keruun tuloksiin perustuvat useat ansiokkaat sekä kieli- että kansatieteen alaan kuuluvat tutkielmat. Niistä ovat tärkeimmät »Über das Roggendreschen bei den Esten» (SbGEG 1931 s. 315—374), »Neue Bemerkungen über das Dreschen» (SbGEG 1932 s. 42—111) ja »Ein Beitrag zum Ernten bei den

Esten in älterer Zeit» (Annales Academiae Scientiarum Estonicae I s. 425—470).

Pakolaisvuosien vaikeuksissakin Mark mahdollisuuksien mukaan pyrki jatkamaan tieteellistä työtänsä. Hankalista olosuhteista huolimatta hän Tanskassa asuessaan kirjoitti mielenkiintoisen ja perusteellisen tutkimuksen »Die finnische Grammatik von Henricus Crugerus» (FUF 30 s. 55—146).

Suomalais-ugrilaisen tutkimuksen kannalta on erittäin valitettavaa, että Mark ei ennättänyt saattaa julkisuuteen useita laajoja jo painovalmiita tutkimuksiaan, jotka käsittelivät uralilaisten kielten historiallisen muotoopin tärkeitä kysymyksiä. Useilla hänen ystäväillään on ollut tilaisuus tutkijan kirjojen täyttämässä työhuoneessa tutustua näihin mitä huolellisimmin koneella kirjoitettuihin, vain painattamista vaille olleisiin esityksiin.

Julius Mark oli solidi tutkija, jolla oli erinomaisen laajat tiedot. Hän oli monipuolisesti perehtynyt kielikuntamme kaikkiin haaroihin. Erityisen luonteenomaista hänelle oli mahdollisimman suureen perinpohjaisuuteen ja luotettavuuteen pyrkiminen. Jos jo valmiin laajan tutkimuksen jotkin detaljit olivat hänen mielestään jääneet hiukan epävarmoiksi, hän katsoi parhaaksi olla laskematta tutkimusta vielä julkisuuteen. Kenties hän tässä asetti itselleen liiankin ankarat vaatimukset. Sinänsä hyödyllinen kriittisyys osoittautui lopulta tieteen edistymisen kannalta liian voimakkaaksi jarruksi. Se kuva, jonka nyt saamme julkaistuista tutkimuksista, ei anna täyttä käsitystä koko tutkijantyöstä.

Tieteeseensä Julius Mark oli kiinnostunut vankan persoonallisuutensa koko voimalla. Tutkimuksilleen hän määrätietoisesti omisti voimansa ja

pyrkimyksensä. Luonteeltaan hän ulkonaisen olemuksensa mukaisesti oli suoraviivainen ja jäyhä, mutta noiden piirteiden takaa saattoi lähemmin tutustussa paljastua odottamatontakin herkkyyttä. Yliopiston opettajana Mark oli erinomaisen tunnollinen ja luennoitsijana mallikelpoisen

selvä. Ystävytydessään hän oli uskollinen ja vilpitön.

Suomalais-ugrilainen tutkimus on Julius Markissa menettänyt yhden eturivin miehistään. Hänen nimensä tulee säilymään arvosijalla tietemme aikakirjoissa.

LAURI POSTI